

Ivana Zagorac

Bioetički senzibilitet

Zagreb: Pergamena – Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2018., 281 str.

Bioetička tematika posljednjih je dvadesetak godina ubrzano i propulzivno proširena raznim porama znanstvenih i društvenih diskurzivnih horizonata Hrvatske i regije, obujmljujući pregršt problematika, perspektiva i pristupa bioetičkim temama i problemima. Diskurs se širi u rasponu od problematika ekologije, neljudskih životinja, biomedicinskih pitanja, pa do „aporija“ obrazovanja, tehnološkog razvoja te geopolitičkih i raznih ostalih društvenih pitanja. Obujam se širi na sve manifestacije ugroženosti života, a svi pristupi predmetno su objedinjeni jedinstvenim originalnim konceptom bioetičkog senzibiliteta. Stoga knjiga Ivane Zagorac, docentice na Odsjeku za filozofiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, naslova *Bioetički senzibilitet*, predstavlja svojevrsnu početnu točku za ulazak u okvire bioetičkog promišljanja i djelovanja. U ovom vrijednom spisu, koji je objavljen 2018., izdavač Pergamena, a pod paskom Znanstvenog centra izvrsnosti za integrativnu bioetiku, predstavlja svojevrsnu uvodnu udžbeničku sekvenciju za ulaženje u bioetičko ophođenje i razvijanje bioetičkog transdisciplinarnog dijaloga i djelovanja.

Knjiga je podijeljena na četiri velika dijela kroz koja se sustavno razvija rasprava: „Zašto senzibilitet?“, „Filozofska rehabilitacija osjećajnosti?“, „Prema bioetičkom senzibilitetu“ te „Bioetički senzibilitet i javnost“. Pri osvrtu na same naslove spisa jasno je da temeljni diskurs i argumentacijsku potku predstavlja motiv osjećajnosti i senzibiliteta, pod okriljem filozofije osjećajnosti kao predmetnom okviru za razvijanje teza, a mislioci koja autorica na originalan način postavlja u fokus rasprave jesu: Hume, Rousseau, Franjo Asiški, Schopenhauer, Jahr i Schweitzer. U ovom sažetom prikazu iznositi će se upečatljivi motivi iznašani u svakom od glavnih dijelova knjige, uz fokus na segment bioetičkog senzibiliteta kao diskurzivne tangente.

Knjiga je zapravo skraćeno i izmijenjeno izdanje doktorskog rada naslovljenog „Razvoj bioetičkog senzibiliteta u hrvatskom društvu“, koji je autorica napisala pod mentorstvom Ante Čovića, a djelo je projekta razvoja, konceptualiziranja i popularizacije orijentativne discipline integrativne bioetike, te ga na taj način, smatram, treba čitati i koristiti. Autorica tvrdi da su prepoznavanje i teorijsko oblikovanje bioetičkog senzibiliteta glavne zadaće ove knjige, „polazeći od činjenice svojevrsnog razriješenja napetosti između senzibilne i racionalne sfere ljudske prirode kroz etabliranje racionalističke paradigme kao okosnice Novoga vijeka, rad se usmjerava na prepoznavanje kontinuiteta one alternativne varijante koja počiva na pouzdanju u mogućnost ljudske spoznaje, koja se, uz racionalnu, pouzdaje i u osjetilnu ali i osjećajnu, sposobnost čovjeka. Takvu se sposobnost u radu smatra inherentnom karakteristikom ljudske prirode te se na nju dalje referira pod pojmom senzibiliteta.“ (str. 9) U navedenom uvodnom zboru sažet je teleološki ishod čitavog spisa, a stava sam da se, posebice u doba aktualne kiborgizacije i tehnikalizacije ljudskih život, psihe i cjelokupnog društva, neophodno osvrnuti na motiv senzibiliteta, a prije svega prije promišljanja i usvajanja nužnosti pronalaženje prirodnosti onog ljudskog, odnosno njegova nerazdvojnog odnosa u kontekstu cirkularnog evolucijskog kauzaliteta i totaliteta životnog fenomenološkog prostora.

U prvom velikom dijelu knjige „Zašto senzibilitet?“ provodi se analiza i sinteza razmatranja pojma senzibiliteta kroz povijest, te semantički bliskih pojmova simpatije, suosjećanja, sažaljenja i empatije. Pritom se izvodi jasna distinkcija između navedenih pojmova koji se često uzimaju kao sinonimi, no autorica jasno razgraničava diferencijske linije, ali i tangente koje ih spajaju. Pritom je naglasak na poveznici između *compassion* i *pittie*, a pozivajući se na *Rječnik francuske akademije* iz 1964., navodi da ga se opisuje kao kretanju duše koja susojeća s boli drugoga, odnosno o sažaljenju nad bijedom drugih. Upravo pri momentu „uživljavanja“, odnosno „suživljavanja“, koje se očituje pri momentu identificiranja živih bića i njihove patnje kao moralno ujednačenim agentima, Zagorac znakovito primjećuje temeljnu točku rasprave o bioetičkom senzibilitetu. Tijekom ovog poglavlja, a kao argumentacijski slijed, autorica osim suosjećanja i sažaljenja u raspravu implementira i pitanja simpatije/empatije, sentimenta, te senzibiliteta.

Drugim poglavljem, naslovljenim „Filozofijska rehabilitacija osjećajnosti“, Zagorac u raspravu glede osjećajnosti implementira odnos senzibiliteta i moralnog odgoja, u raspravu uključujući misao Davida Humea, J. J. Rousseaua i Arthura Schopenhauera. Autorica među potonjima kirurški precizno nalazi elemente propulzivne za raspravu o razvoju senzibiliteta, zaključujući da se tijekom 17., a posebno u 18. stoljeću, mijenja pogled na moralnost. „Konceptija koja je opisivala moralnost kao mjerni instrument naše pokornosti višim instancama, s krajem 18. stoljeća zamijenjena je onom o univerzalnoj sposobnosti ljudi za moralno djelovanje, za koje instrukcije

pojedinaac dobiva iz samoga sebe. Moralna kompetencija premještena je u individu, a koncept moralnosti kao djelovanja prema izvanjskoj uputi zamijenjen je onime o moralnosti kao samo-upravljanju.“ (str. 126)

U poglavlju koje slijedi, naslovljenom „Prema bioetičkom senzibilitetu“, autorica kormilo rasprave usmjerava prema religijski nadahnutim misliocima, prije svega Franji Asiškome, Fritzu Jahru i Albertu Schweitzeru. Iako kritički tretira starozavjetne speciesističke blagoslove „eksploatiranja svega što gmiže, pliva i leti“, autorica naznačuje da je Asiški zapravo prvi značajni kršćanski mislioc koji Božansku ljubav i obzir pridaje i neljudskim živim bićima, te vegetaciji. U kontekstu ovog časopisa, najznačajnijim se momentom knjige čini uvođenje misli njemačkog protestantskog svećenika Fritza Jahra, s naglaskom na njegov bioetički imperativ kojim „poziva na proširenje antropocentrično fundirane etike na etiku usmjerenu na *bios*. Njegov poziv ne proizlazi iz intuicije o povezanosti svega života, što će nekako u isto vrijeme inspirirati Alberta Schweitzera, niti iz dubokog religijskog uvjerenja u povezanost svega stvorenoga, kao što je to mnogo stoljeća ranije učinio Franjo Asiški, nego iz činjenica znanosti uz podršku Svetog pisma.“ (str. 156) Ovaj dio knjige Zagorac zaključuje diskursom o Schweitzeru, za kojega navodi da je postavio visoki cilj u vidu kreiranja etičkog sustava koji bi pomirio racionalnost i duhovnost, poseban raspravljački prostor posvećujući konceptu „strahopoštovanja prema životu“, fundamentalnom u kontekstu Schweitzerove ostavštine. Poveznice među ovim trima autorima autorica primjećuje pri zahvaćanju „svetosti života“ kao početne etičke paradigme.

U posljednjem poglavlju knjige „Bioetički senzibilitet i javnost“ autorica vrši interesantnu dubinsku analizu „zametaka“ elemenata bioetičkog senzibiliteta u engleskim novinama u 18. stoljeću, hrvatskih novina u 19. stoljeću te suvremenih tiskanih medija s fokusom na primjeru kloniranja ovce Dolly. Autorica zaključuje da je bioetički senzibilitet kontinuirano prisutan u javnoj svijesti, kao i nastojanja za njegovim poticanjem i osnaživanjem, ipak navodeći: „Od početaka bioetike, međutim, primjetno je različito razumijevanje mjesta na kojemu se veze između dimenzija ljudskog djelovanja, kao i različitih segmenata znanja, trebaju tražiti. Pritom se ne radi samo o drugačijem definiranju predmetnog područja bioetike nego i o različitome razumijevanju njene nakane. „Tehnički detalji“ određivanja prvenstva u korištenju riječi *bioetika* ujedno ukazuju i na različite smjerove kretanja bioetike, a njihovo zbirno sagledavanje ukazuje na prednosti i mane pojedinog pristupa. U prethodnim poglavljima ti su različiti pogledi sumirani u tri grupe – kao „Georgetown“, „potterovsko“ i „jahrovsko“ shvaćanje – gdje se ovo posljednje pokazalo kao najobuhvatnije.“ (str. 250)

Rezimirano, *Bioetički senzibilitet* vrijedan je doprinos širenju razumijevanja bioetičkog senzibiliteta u povijesnim okvirima, s vrijednim uvidima i bioetičkim čitanjem autora koji dosad nisu doživjeli zasluženu recepciju u hrvatskom bioetičkom prostoru i šire. Svakako služi kao bitan mereološki fragment daljnje izgradnje i širenja „kule“ orijentacijske discipline integrativne bioetike.

Luka Janeš